

ВОДНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (ВКУ) – осн. кодифікаційний акт у сфері водного зак-ва України, прийнятий 6 черв. 1995. Метою ВКУ є регулювання сусп. правовідносин у сфері забезпечення екол. безпеки населення України, більш ефективного та наук. обґрунтованого використання вод, їх охорони від забруднення, засмічення та вичерпання, сприяння формуванню водно-екол. правопорядку в комплексі з заходами організац., прав., екон. й виховного впливу. В умовах нарощування антропогенних навантажень на природ. середовище, розвитку сусп. в-ва і зростання матеріальних потреб виникає необхідність розробки і додержання особл. правил користування водними ресурсами, рац. їх використання та екол. спрямованого захисту. ВКУ складається із преамбули, 6 розділів, 24 глав, 112 статей.

У преамбулі до ВКУ виділене значення води як природ. ресурсу, що є нац. надбанням Укр. народу. Положення преамбули доводять доцільність встановлення особл. прав. режиму вод (водних об'єктів).

Розд. I «Загальні положення» встановлює осн. терміни, що вживаються у зазначеному Кодексі. Визначені завдання водного зак-ва: регулювання прав. відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, рац. використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, орг-цій і грома-

дян на водокористування. Визначений склад водного фонду, до якого належать: поверхневі води (природ. водойми (озера), водотоки (річки, струмки), штучні водойми (водосховища, ставки) і канали, ін. водні об'єкти); підземні води та джерела; внутр. мор. води та тер. море. Поданий розподіл водних об'єктів на об'єкти загальнодерж. та місц. значення. Закріплені заг. засади права власності на воду (водні об'єкти). Зафіксовано компетенцію органів місц. самоврядування у галузі регулювання водних відносин та особливості участі громадян та їх об'єднань, ін. громад. формувань у здійсненні заходів щодо використання і охорони вод, відтворення водних ресурсів.

У розд. II йдеться про систему та компетенцію держ. органів управління у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Особл. увага акцентується на: контролі у сфері використання та охорони вод та їх відтворенні; держ. обліку вод та веденні Держ. водного кадастру; екон. регулюванні водних праввідносин; стандартизації і нормуванні в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів полягає в забезпеченні додержання усіма юрид. та фіз. особами вимог водного зак-ва. Держ. моніторинг вод здійснюється з метою забезпечення збирання, обробки, збереження та аналізу інформації про стан вод, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Завданням держ.

обліку вод є встановлення відомостей про кількість і якість вод, а також даних про водокористування, на основі яких здійснюється розподіл води між водокористувачами та розробляються заходи щодо рац. використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Організац.-екон. заходи щодо забезпечення рац. використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів передбачають: видачу дозволів на спец. водокористування; встановлення ставок зборів за спец. водокористування; надання водокористувачам податкових, кредитних та ін. пільг у разі впровадження ними маловідходних, безвідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до зак-ва ін. заходів, що зменшують негативний вплив на води; відшкодування у встановленому порядку збитків, заподіяних водним об'єктам у разі порушення вимог зак-ва.

До комплексу нормат. документів із стандартизації в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів входять документи, які містять: осн. положення; терміни та поняття, класифікації; методи, методики та засоби визначення складу та властивостей вод; вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації та прогнозування кількісних і якісних показників стану вод; вимоги щодо рац. використання та охорони вод у галузевих стандартах та техн. умовах на процеси, продукцію і послуги; метрологічні норми, правила, вимоги до організації робіт; ін. нормативи із стандартизації в цій галузі.

У галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів вста-

новлюються такі нормативи: нормативи екол. безпеки водокористування; екол. норматив якості води масивів поверхневих та підземних вод; нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин; галузеві технол. нормативи утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти; технол. нормативи використання води.

У розд. III визначено суб'єктів водокористування, їх види, осн. права та обов'язки водокористувачів, а також порядок і види права водокористування, особливості спец. водокористування.

Водокористування має 2 види – заг. та спец.

У користування на умовах оренди для рибогосп. потреб, культ.-оздоровчих, лікувальних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення наук.-дослідних робіт можуть надаватися водосховища (крім водосховищ комплексного призначення), ставки, озера та замкнені природ. водойми. Не підлягають передачі у користування на умовах оренди для рибогосп. потреб водні об'єкти, що: використовуються для питних потреб; розташовані в межах територій та об'єктів, що перебувають під охороною відповідно до ЗУ «Про природно-заповідний фонд України». Водні об'єкти надаються у користування за договором оренди земель водного фонду на зем. торгах у комплексі із зем. ділянкою.

Подано класифікацію річок. Залежно від водозбірної площі басейну річки поділяються на великі, середні та малі. До великих належать річки, які розташовані у кількох геогр. зонах і мають площу водозбору понад 50 тис. км². До середніх належать річки, які мають пло-

щу водозбору від 2 до 50 тис. км². До малих належать річки з площею водозбору до 2 тис. км². Для визначення масивів поверхневих та підземних вод річки України поділяються за типами згідно з методикою визначення масивів поверхневих та підземних вод.

Закріплено комплекс заходів щодо збереження водності річок і охорони їх від забруднення, до яких належать: створення прибережних захисних смуг; створення спеціалізованих служб по догляду за річками, прибережними захисними смугами, гідротехн. спорудами та підтриманню їх у належному стані; впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території водозбору; здійснення агротехн., агролісомеліоративних та гідротехн. протиерозійних заходів, а також створення для організованого відводу поверхневого стоку відповідних споруд (водостоки, перепуски, акведуки тощо) під час будівництва й експлуатації шляхів, залізниць та ін. інженерних комунікацій; запобігання евтрофікації та забрудненню водних об'єктів нітратами; впровадження водозберігаючих технологій, а також здійснення передбачених цим Кодексом водоохоронних заходів на підприємствах, в установах і орг-ціях, розташованих у басейні річки; створення гідрологічних пам'яток природи.

Визначено особливості користування прикордонними водами та водами, що зазнали радіоактивного забруднення.

Розд. IV містить комплекс прав. заходів щодо охорони вод. Усі води (водні об'єкти) підлягають охороні від забруднення, засмічення, вичерпання та ін. дій, які можуть погіршити умови водо-

---

постачання, завдавати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та ін. об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості земель та ін. несприятливі явища внаслідок зміни фіз. і хім. властивостей вод, зниження їх здатності до природ. очищення, порушення гідрологічного і гідрогеол. режиму вод. Діяльність фіз. та юрид. осіб, що завдає шкоди водам (водним об'єктам), може бути припинена за рішенням суду. Передбачено заборону введення в дію підприємств, споруд та ін. об'єктів, що впливають на стан вод; невідкладні заходи щодо запобігання стихійному лихові, спричиненому шкідливою дією вод, аваріям на водних об'єктах, та ліквідацію їх наслідків та ін.

Порядок розгляду спорів з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів розглядається у розд. V ВКУ. Порушення вимог водного зак-ва тягне за собою дисциплінарну, адм., цив.-прав. або крим. відповідальність згідно з зак-вом України. Водокористувачі звільняються від відповідальності за порушення водного зак-ва, якщо вони виникли внаслідок дії непереборних сил природи чи воєнних дій. Підприємства, установи, орг-ції і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юрид. особи зобов'язані відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень водного зак-ва, в розмірах і порядку, встановлених зак-вом України. Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень водного зак-ва, не звільняє винних від збору за спец. водокористування, а також від необхідності здійснення заходів щодо ліквідації

шкідливих наслідків. Притягнення винних у порушенні водного зак-ва до відповідальності не звільняє їх від обов'язку відшкодування збитків, завданих ними внаслідок порушення водного зак-ва.

Особливості застосування міжнар. договорів передбачені розд. VI ВКУ.

Лит.: Екологічне право України / за ред. А. П. Гетьмана. Х., 2013.

Г. В. Анісімова.